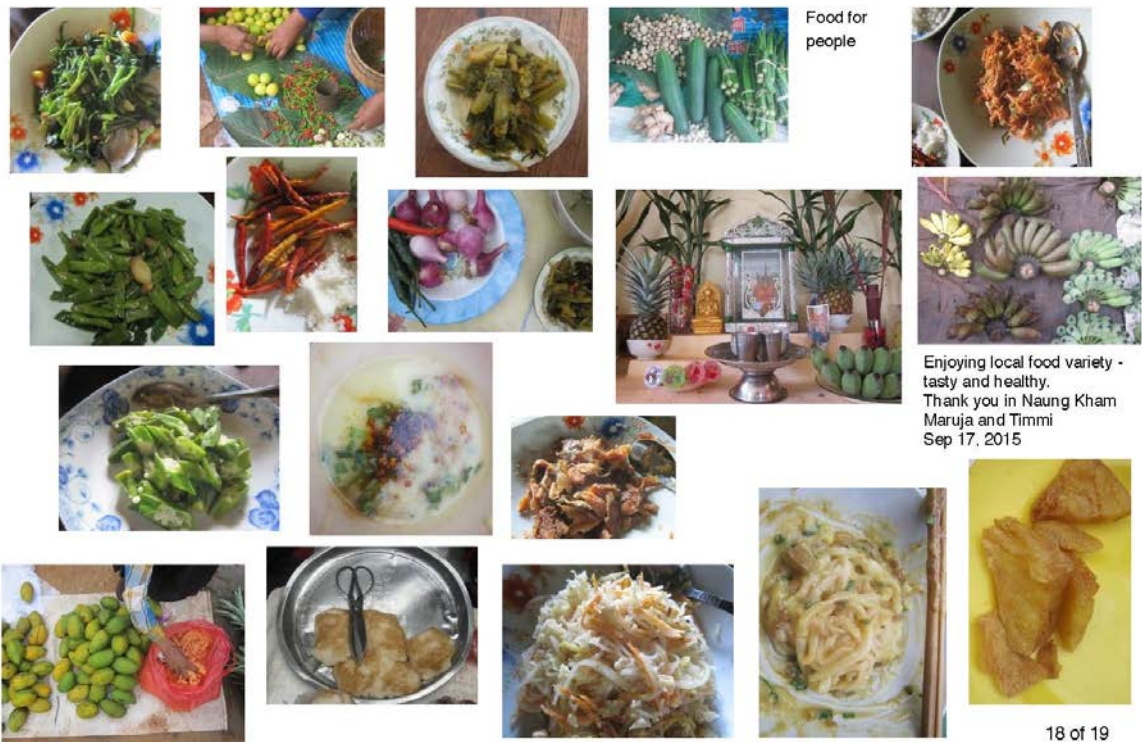

မေတ္တာဖွံ့ဖြိုးရေးဖောင်ဒေးရှင်း၏

Metta's Positioning Paper on Food Sovereignty

အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုဆိုင်ရာ ရပ်တည်ချက်

၂၀၁၈ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၃၁ ရက်

နိဒါန်း	3
အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုဆိုင်ရာ မေတ္တာ၏ ရပ်တည်ချက်နှင့်စပ်လျဉ်းသောရည်ရွယ်ချက်	5
အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှု	5
တန်ဖိုးထားမှုများနှင့် အခြေခံသဘောတရား	7
၁. စားနပ်ရိက္ခာသည် အခြေခံလူ့အခွင့်အရေးဖြစ်သည်(Rights to Food)	7
၂. တရားမျှတသော ကုန်သွယ်မှု(Fair Trade) ကို အားပေးခြင်းနှင့် ကော်ပိုရေးရှင်းကြီးများအား ကန့်သတ် တားမြစ်ခြင်း	7
၃. အများသဘောတူ ထိန်းချုပ်ဆောင်ရွက်ခြင်း(Democratic Control)	7
၄. လူမှုဝန်းကျင် ငြိမ်းချမ်းရေး (Social Peace)	7
၅. စိုက်ပျိုးမြေဆိုင်ရာ ပြောင်းလဲပြင်ဆင်မှု သို့မဟုတ် မြေယာအခွင့်အရေး(Rights to Land)	8
၆. သဘာဝအရင်းအမြစ်များအား ကာကွယ်ခြင်း(Protecting Natural Resources)	8
၇. ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ရပိုင်ခွင့်	8
၈. မျိုးစေ့	9
၉. အသေးစား တောင်သူလယ်သမားနှင့် တံငါသည်များ၏ ရပိုင်ခွင့်	9
၁၀. ကျားမရေးရာ သာတူညီမျှမှု (Gender Equality)	9
၁၁. နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံနှုန်းများနှင့် အခြေခံမူများ	9
အကြောင်းအရာအလိုက် ရပ်တည်မှုနှင့် အဆိုပြုလိုသော အချက်	10
တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မည့် ဗျူဟာများနှင့် နည်းနားချဉ်းကပ်ပုံများ (Advocacy Strategy/approach and methodology)	13
တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မည့် ချဉ်းကပ်မှု (Strategy and Approach)	13
ချဉ်းကပ်လုပ်ဆောင်မှုဖြစ်စဉ်	14
နည်းလမ်းများ	14
Advocacy Sign-off Processes and Risk Assessment	15
သတင်းမီဒီယာများနှင့် ဆက်သွယ်ပြောဆိုခြင်း	16
နောက်ဆက်တွဲ -	16
(က) အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုမှု	16
အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုကို ကိုးကားသည့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်	16
တောင်သူလယ်သမားနှင့် တံငါသည်များ၏ အကျိုးစီးပွားနှင့် အခွင့်အရေး (ရပိုင်ခွင့်) များဟု	17
(ခ) ပါဝင်ပတ်သက်မှု ဆန်းစစ်ခြင်းနှင့် မဟာမိတ်ဖွဲ့စည်း (Stakeholders analysis and alliance building)	17
(ဂ) ထိခိုက်နိုင်ခြေ ဆန်းစစ်မှု နည်းလမ်းများ Advocacy Risk Analysis Tools	18
အဆင့် (၁) အန္တရာယ်စေနိုင်မည့် (သို့မဟုတ်) အဟန့်အတားခြိမ်းခြောက်မှုများကို ဖော်ထုတ်ခြင်း	18
အဆင့် (၂) အန္တရာယ်အဆင့် သတ်မှတ်ခြင်း	19
အဆင့် (၃) အန္တရာယ်လျော့ပါးသက်သာအောင် စီမံမှု (Manage Risk)	19
အဆင့် (၄) ပုံမှန်ဆန်းစစ်လေ့လာမှု ပြုလုပ်ခြင်း(Regular Review)	20

နိဒါန်း

မြန်မာနိုင်ငံသည် သဘာဝသယံဇာတဇီဝမျိုးကွဲများနှင့် မျိုးဗီဇအရင်းအမြစ်များ ကြွယ်ဝစုံလင်သော နိုင်ငံဖြစ်သည်။ ကြွယ်ဝသော ဂေဟစနစ်များနှင့် ကွဲပြားစုံလင်သော တိုင်းရင်းသားများ၊ ယဉ်ကျေးမှု များ စိုက်ပျိုးရေးစနစ်များ၊ အစားအစာများ၊ သီးနှံများနှင့် မျိုးစေ့များကို ပိုင်ဆိုင်ထားသည်။ စုစုပေါင်းလူဦးရေ၏ (၇၀%) ခန့်သည် ကျေးလက်ဒေသတွင်နေထိုင်ကြပြီး လယ်ယာစိုက်ပျိုး မွေးမြူရေးနှင့် ရေလုပ်ငန်းကို ပင်မအသက်မွေးဝမ်းကြောင်း လုပ်ငန်းအဖြစ် လုပ်ကိုင်ကြပါသည်။

ပြောင်းလဲလာသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ရာသီဥတု၊ စိုက်ပျိုးရေးစနစ်များ၊ စီးပွားကူးသန်း ရောင်းဝယ်မှုများကြောင့် ဇီဝမျိုးကွဲများ၊ မျိုးဗီဇအရင်း အမြစ်များရိုးရာစိုက်ပျိုးစနစ်များ၊ ဒေသတွင်း မှ ရိုးရာဓလေ့ဆိုင်ရာအစားအစာနှင့် ဒေသမျိုးစေ့များ ရှားပါးပျောက်ကွယ်စပြုလာသည်။

စားနပ်ရိက္ခာဖူလုံရေးသည် အချုပ်အခြာအာဏာပိုင် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၊ လူမျိုးတစ်မျိုး၏ အသက်ဖြစ် သည်။ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ အချုပ်အခြာအာဏာ တည်မြဲစေရန် ယင်းနိုင်ငံသားတို့သည် စားနပ် ရိက္ခာနှင့်ဆက်စပ်သော အစားအစာထုတ်လုပ်မှုအတွက် လိုအပ်သောအရင်းအမြစ် (မျိုးစေ့၊ မြေ ယာ၊ ရေ၊ ဈေးကွက်၊ သဘာဝတောတောင်) အပေါ် အုပ်စိုးစီမံပိုင်ခွင့် ရှိရမည်။

တစ်နိုင်ငံတစ်ပိုင် တောင်သူလယ်သမားများအတွက်မူဝါဒပိုင်းဆိုင်ရာ ထောက်ပံ့မှုများ မြှင့်တင် နိုင်ရေးအလို့ငှာ တောင်သူလယ်သမားများ၏ အခွင့်အရေးနှင့် အကျိုးစီးပွားကို ကာကွယ်မြှင့်တင်ခြင်းသည် အနာဂတ်မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဝမ်းစာဖူလုံရေးနှင့် ရေရှည်တည်တံ့သော ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် ပင်မသော့ချက်ဖြစ်သည်။

လက်ရှိအခြေအနေတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ တိုးတက်ဖြစ်ထွန်းလာသော နိုင်ငံရေးအခင်းအကျင်း အကျပ်အတည်း ကိုအခြေခံပြီး နိုင်ငံတကာရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုကဏ္ဍကို အခြေခံသော စီးပွားရေး အထောက်အကူပြုမည့် မူဝါဒ၊ ဥပဒေများ၊ စီမံကိန်းကြီးများကို အကောင်အထည်ဖော်လျက်ရှိ သည်။ အာဆီယံစီးပွားရေးလုပ်ငန်းရပ်ဝန်း တည်ဆောက်မှုသည် (၂၀၁၅) ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလမှ အကျုံးဝင်ပြီး စိုက်ပျိုးရေး၊ မွေးမြူရေးကို အခြေခံသော ကုန်စည်များ လွတ်လပ်စွာကုန်သွယ်မှု၊ ပညာတတ်လုပ်သားများနှင့် ငွေကြေးလွတ်လပ်စွာ စီးဆင်းနိုင်မှုကို အလေးထားသည်။ အိမ်နီးချင်း နိုင်ငံဖြစ်သော တရုတ်နိုင်ငံ၏ “ကမ္ဘာ့ရပ်ဝန်း ခေတ်သစ်ပိုးလမ်းမစီမံကိန်း” နှင့် စီးပွားရေးစင်္ကြန် တည်ဆောက်မှုနှင့် မဟာဗျူဟာရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု စီမံကိန်းကြီးများသည်လည်း မြန်မာနိုင်ငံအပေါ် ကြီးမားသည့် ရိုက်ခတ်မှုများ ဖန်တီးပေးလျက်ရှိပါသည်။ နိုင်ငံတကာမှ စီးပွားရေးကော်ပိုရေး ရှင်းများ၊ အာရှဖွံ့ဖြိုးရေးဘဏ်၊ ကမ္ဘာ့ဘဏ်ကဲ့သို့သော အဖွဲ့အစည်းများမှလည်း စီမံကိန်းကြီးများ ချမှတ်ကာ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုလုပ်ငန်းများကို တိုးချဲ့လုပ်ကိုင်လျက်ရှိပါသည်။

ကမ္ဘာ့ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့်အတူ စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးနှင့် ရေလုပ်ငန်းအပေါ် ထိခိုက်လာမှု နှုန်းထားသည်လည်း တစ်စတစ်စ မြင့်မားလာလျက်ရှိသည်။

အခြားတဖက်တွင် ကျေးလက်တောင်သူလယ်သမားများ၊ တံငါသည်များသည် မိမိတို့လက်ရှိ လုပ်ကိုင်နေသော လုပ်ငန်းများ ဆက်လက်လုပ်ကိုင်နိုင်ရန် အခက်အခဲကြီးများ ရင်ဆိုင်နေရပြီး အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းမှုနှင့် ဆက်စပ်သော ပြောင်းရွှေ့လုပ်သားများ (migration workers) တိုးပွားလျက်ရှိသည်။

လတ်တလော ကြုံတွေ့နေသည့် စိန်ခေါ်မှုများမှာ - စစ်မက်-ပဋိပက္ခများ၊ နိုင်ငံတော်၏ အကြီးစား (လမ်း၊ တံတား၊ ဆည် - ကမ္ဘာ့ဘဏ်) အစရှိသော ဖွံ့ဖြိုးရေးစီမံကိန်းများကြောင့် စိုက်ပျိုးဝန်းကျင် ကိုအထောက်အကူပြုသည့် သဘာဝဝန်းကျင်အပေါ် ခြိမ်းခြောက်မှုများ၊ ဓါတုစိုက်ပျိုးရေး လုပ်ငန်းသုံး သွင်းအားစုများနှင့် စက်မှုလယ်ယာလုပ်ငန်း တွန်းအားပေးသည့်ဝန်းကျင်များ ဖန်တီးလာခြင်း၊ ပြည်တွင်းစားသုံးမှုထက် ဈေးကွက်နှင့် ပြည်ပပို့ကုန်အတွက် အသားပေးစိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ခြင်းများ၊ တန်ဖိုးမြှင့် စက်ရုံထုတ်အစားအစာများ၊ လုပ်ငန်းရှင်များ၏စီးပွားဖြစ်ရေးကို ဦးတည်ထားသည့် အမျိုးသားမျိုးစေ့ဥပဒေနှင့် မြေယာဥပဒေ၏ တဖက်သတ်အကာအကွယ်မဲ့မှုများ၊ တိုးတက်လာ သော နည်းပညာတီထွင်မှု၊ စပ်မျိုးစေ့များ၊ မျိုးရိုးဗီဇပြောင်းထားသောသီးနှံများ၊ သီးနှံတစ်မျိုးတည်း စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းများတို့ကြောင့် လုပ်ကွက်ငယ်စိုက်ပျိုးမွေးမြူသူများ၊ မိရိုးဖလာရွှေ့ပြောင်း စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ် သူများနှင့် မွေးမြူရေးသမားများတို့အတွက် စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေး အသက်မွေးဝမ်း ကြောင်းလုပ်ငန်းများကို ကျောခိုင်းလာရသည့် အနေအထားများလာသည်။

မေတ္တာဖွံ့ဖြိုးရေးဖောင်ဒေးရှင်း (မေတ္တာ) သည် ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံအတွင်း ပဋိပက္ခများနှင့် လူသားချင်း စာနာထောက်ထားမှု အရေးပေါ်အခြေအနေများ၏ အကျိုးဆက်ကို ခံစားနေရသော လူမှုအသိုက်အဝန်းများကို ဖေးမကူညီသွားရန် (၁၉၉၈) ခုနှစ်တွင် ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ထားသော ပြည်တွင်းလူမှုရေးအသင်းအဖွဲ့တစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။ မေတ္တာ၏ပင်မရည်ရွယ်ချက်မှာ ပြည်ထောင်စု မြန်မာနိုင်ငံတော်အတွင်း လူမှုစီးပွားများ တိုးတက်ခိုင်မာလာပြီး ကိုယ့်အားကိုးကိုးသော ငြိမ်းချမ်း သာယာသည့် လူမှုအသိုက်အဝန်းများ ပေါ်ထွက်လာစေရန် ဖြစ်ပါသည်။

အသွင်ကူးပြောင်းရေးကာလကြောင့် ဖြစ်ပေါ်နေသော အရှိန်အဟုန်ပြင်းပြင်းနှင့် စိန်ခေါ်မှုများ- နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေးနှင့် စီးပွားရေးအပြောင်းအလဲများအား တုန့်ပြန်ရင်ဆိုင်ရန် မေတ္တာအဖွဲ့အစည်း သည် (၂၀၁၄-၂၀၁၇) အတွက် ‘နွေဦးညွန့်သစ်’ အမည်ပေးထားသော မဟာဗျူဟာအစီအစဉ်ကို ပြင်ဆင်ရေးဆွဲခဲ့သည်။ ယင်းမဟာဗျူဟာတွင် ဦးစားပေး ဆောင်ရွက်ရန်လိုသော အစားအစာ အုပ်စိုးစီမံမှုနှင့် ရေရှည်တည်တံ့သော အသက်မွေးဝမ်းကြောင်း လုပ်ငန်းများကို ဦးစားပေးရည်ရွယ်ခဲ့ ပါသည်။

ယင်းရည်ရွယ်ချက်နှင့်အတူ အားနည်းချို့တဲ့သော တောင်သူလယ်သမားများ၊ မြေယာမဲ့ လယ်ယာ လုပ်သားများနှင့် အတူတကွ လက်တွဲဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ မေတ္တာသည် တောင်သူလယ်သမားများ အတွက် ဝန်ဆောင်မှုများ (နည်းပညာနှင့် အခြေခံသွင်းအားစုများပံ့ပိုးခြင်း) ဖြင့်သာ တောင်သူ လယ်သမားများ၏ ရေရှည်တည်တံ့သော တိုးတက်ပြောင်းလဲမှုကို မရရှိနိုင်သည်ကို အသိအမှတ် ပြုသည့်အပြင် မူဝါဒနှင့် ဥပဒေများပြောင်းလဲမှုကြောင့် ထိခိုက်ခံစားနေရသော တောင်သူ လယ်သမားများ၏ အခြေအနေများသည်လည်း (၂၀၁၀) နောက်ပိုင်းတွင် များပြားလာသည်ကို အသိအမှတ်ပြုပါသည်။ ထို့ကြောင့် တောင်သူလယ်သမားများ၏ အခွင့်အရေးများ အကျိုးစီးပွား ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးနှင့် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်မှုများကို သေချာစေသော မူဝါဒ၊ ဥပဒေလုပ်ထုံး လုပ်နည်းများ၊

အစီအစဉ်များ ပေါ်ထွက်လာစေမည့် မူဝါဒအကြံပြု တိုက်တွန်းနှိုးဆော်သည့် အရေး များတွင် မေတ္တာသည် တက်ကြွစွာ ပါဝင်အကောင်အထည်ဖော်လာခဲ့သည်။ အငယ်စား တောင်သူလယ်သမားများနှင့် တံငါသည်များ မိမိ၏ရပိုင်ခွင့်များကို မြှင့်တင်ခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်များကိုလည်း အရပ်ဖက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခဲ့ပါသည်။

အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုဆိုင်ရာ မေတ္တာ၏ ရပ်တည်ချက်နှင့်စပ်လျဉ်းသောရည်ရွယ်ချက်

ကျေးလက်ဒေသတွင် နေထိုင်ပြီး လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေး၊ မွေးမြူရေးနှင့် ရေလုပ်ငန်းများကို ပင်မ အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းလုပ်ငန်းအဖြစ် လုပ်ကိုင်နေသော (အသေးစား)တောင်သူလယ်သမားများ၊ တံငါသည်များ (small holder farmers) အနေဖြင့် မိမိရပိုင်ခွင့်များ သိရှိအရေးဆိုနိုင်သော ကိုယ့်ကံကြမ္မာ ကိုယ်ဖန်တီးနိုင်သောသူများ ဖြစ်လာစေရန်၊ ၎င်းတို့၏ဘဝများကို တိုက်ရိုက် (သို့မဟုတ်) သွယ်ဝိုက်ဆက်စပ် ပတ်သက်လျက်ရှိသော လယ်ယာစိုက်ပျိုးမွေးမြူရေး၊ ရေလုပ်ငန်း ကဏ္ဍအစပြုပြီး ဈေးကွက်ကုန်သွယ်မှုများ၊ အရင်းအမြစ် (မြေယာ၊ သစ်တော၊ ရေ၊ မျိုးစေ့) နှင့် နည်းပညာဆိုင်ရာ လက်လှမ်းမီခွင့်၊ စီမံအုပ်စိုးခွင့်၊ အသုံးပြုခွင့်များကို အကျိုးပြုအကာအကွယ်ပေး သောမူဝါဒ၊ ဥပဒေများ၊ စီမံချက်နှင့် အကောင်အထည်ဖော်မှု လုပ်ငန်းစဉ်များ ထွက်ပေါ်လာရန်၊ အထူးသဖြင့် အသေးစားတောင်သူလယ်သမား၊ တံငါသည်နှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသား ပြည်သူလူထု ၏ အကျိုးစီးပွားနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများကို အကာအကွယ်ပြုနိုင်ရန်ဖြစ်သည်။

အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှု

ဘေးကင်းလုံခြုံပြီး ကျန်းမာရေးနှင့် ညီညွတ်၍ ရေရှည်တည်တံ့သော စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်မှုမှ ရရှိသည့်အစားအစာကို လူတိုင်းရယူသုံးစွဲခွင့်ရှိရမည်။ လူတိုင်းတွင် မိမိစားသုံးလိုသော အစား အစာအား ရွေးချယ်စိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်စားသုံးနိုင်ခွင့်ရှိသည်။ မိသားစုတစ်ဝိုင်းတစ်နိုင် စိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်မှုကို ကာကွယ်ခြင်းနှင့် အားပေးခြင်း၊ ရေထွက်အရင်းအမြစ်ကို စီမံပိုင်ခွင့်နှင့် အသုံးပြု ခွင့်၊ ကုန်သွယ်မှုဆိုင်ရာမူဝါဒ၊ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများသည် ဘေးကင်း၍ ကျန်းမာရေးနှင့်ညီညွတ်သော၊ သဘာဝဝန်းကျင်အားမထိခိုက်ဘဲ ထုတ်လုပ်သောအစားအစာများ ထုတ်လုပ်စားသုံး နိုင်ရေး ကိုသာ အထောက်အကူပြုရမည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင်ရှိသော အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုသည် ကျန်းမာရေးအတွက် သင့်လျော်၍ ယဉ်ကျေးမှု ရေခံမြေခံများ အတွက် လျော်ကန်သည့် အစားအစာများကိုထုတ်လုပ်စားသုံးနိုင်သော လူ့အခွင့်အရေးတစ်ရပ် ဖြစ်သင့်သည်။ လယ်သမားများဦးဆောင်သော စိုက်ပျိုးရေးစနစ်ဖြစ်သင့်ပြီး ထုတ်လုပ်သူ၊ ဖြန့်ဖြူးသူနှင့် စားသုံးသူတို့အကြားတွင် ဖိနှိပ်မှု၊ အမြတ်ထုတ်မှု၊ မညီညွတ်မှုနှင့် အခြားသော အကြမ်းဖက်မှုများ ကင်းဝေးရမည်။ အစားအစာထုတ်လုပ်သူသည် အရင်းအမြစ်ကို လွတ်လပ်စွာရွေးချယ်စီမံခွင့်ရှိရမည်။ အစားအစာထုတ်လုပ်မှု၏ အဆင့်တိုင်းတွင် လူမှုရေး၊ ဂေဟဗေဒ၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် စီးပွားရေး ရေရှည်တည်တံ့မှုကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းအားဖြင့် ယခု မျိုးဆက်နှင့် နောင်လာမည့် မျိုးဆက်များအတွက် ငြိမ်းချမ်းသော လူ့ဘောင်ကို ဖော်ဆောင်နိုင်မည် ဖြစ်ပေသည်။

အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုဟုဆိုရာတွင် တသီးပုဂ္ဂလ၊လူထု၊ရပ်ကျေးအသိုက်အဝန်းများနှင့် နိုင်ငံ၏ ရပိုင်ခွင့်များကို အခြေခံသည်။

- စိုက်ပျိုးရေး၊ မွေးမြူရေး၊ လုပ်အား၊ တံငါ ငါးဖမ်းလုပ်ငန်း၊ အစားအစာ၊ မြေယာ၊ ရေနံနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ် စီမံခန့်ခွဲမှု ဆိုင်ရာ မူဝါဒများသည် (သဘာဝဝန်းကျင်၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် သဟဇာတဖြစ်သော) မိမိတို့၏ ရေခံ၊ မြေခံနှင့် ကိုက်ညီမှု ရှိရမည်။
- အစားအစာထုတ်လုပ်မှုဟုဆိုရာတွင် လူထုအနေဖြင့် ဘေးအန္တရာယ်ကင်းသော အာဟာရပြည့်ဝ သော၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဆီလျော်သောအစားအစာရပိုင်ခွင့်၊ အစားအစာထုတ်လုပ်မှုအတွက် လိုအပ် သော အရင်းအမြစ်ရပိုင်ခွင့်နှင့် မိမိ၏လူမှုအသိုက်အဝန်းရေရှည်ရပ်တည်နိုင်ရန် ကိုယ့်ကံကြမ္မာ ကိုယ် ဖန်တီးနိုင်ခွင့်ရှိရမည်။
- ပြည်တွင်းအစားအစာ စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်မှု၊ ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေးနှင့် ပတ်သက်၍ တောင်သူလယ်သမားများကို အကာအကွယ်ပေးသော မူဝါဒများချမှတ်ထားရှိရမည်။ သို့မှသာ နိုင်ငံတကာမှဈေးပေါထွက်ကုန်များဖြင့် မလိုအပ်သော ပြည်တွင်းထုတ်လုပ်ရေး ကို ဖယ်ရှားနေရာယူခြင်းနှင့် ဈေးနှိမ်ခြင်းများကိုတားဆီးနိုင်မည်။
- တောင်သူလယ်သမား၊ တံငါသည်များ အမှီခိုကင်းစွာရပ်တည်နိုင်မှုအတွက် ကိုယ်ပိုင် ရွေးချယ်နိုင်ခွင့်ရှိရမည်။
- သဘာဝအရင်းအမြစ်နှင့် သယံဇာတများကို ထုတ်ယူသုံးစွဲစီမံနိုင်မှုနှင့် ထိန်းချုပ်နိုင်ခွင့် ရှိရမည်။ သဘာဝအရင်းအမြစ်များဟုဆိုရာတွင် မြေယာ၊ ရေအရင်းအမြစ်၊ မျိုးစေ့မျိုးဆံ၊ တိရစ္ဆာန်မျိုး၊ စိုက်ပျိုးရေးနှင့်ဆက်စပ်သော ဂေဟ၊ ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှု၊ ဒေသအသိပညာ၊ နည်းပညာနှင့် အသိပညာမူပိုင်ထိန်းချုပ်မှုကင်းသော မျိုးဗီဇပြောင်းလဲထားသော ဗီဇမျိုးများ ကင်းရှင်းမှုတို့ပါဝင်သည်။
- အစားအစာထုတ်လုပ်မှုတွင် သဘာဝနှင့်သဟဇာတဖြစ်သော ရေရှည်တည်တံ့မှုလုံမှုကို အကျိုးပြုသော နည်းစနစ်ဖြင့် ထုတ်လုပ်ခြင်းဖြစ်ရမည်။ ဥပမာ- သဘာဝနည်းဖြင့် စိုက်ပျိုး မွေးမြူထုတ်လုပ်မှု၊ အငယ်စားတံငါသည်နည်းစာများဖြင့် ငါးဖမ်းမှုများကို ဆိုလိုသည်။

တန်ဖိုးထားမှုများနှင့် အခြေခံသဘောတရား

အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုနှင့်ပတ်သက်၍ လှုပ်ရှားဆောင်ရွက်မှုများတွင် မေတ္တာအနေဖြင့် အောက် ဖော်ပါ အခြေခံမှုများကို အလေးအနက်ထားပြီး ဆောင်ရွက်သွားပါမည်။

၁. စားနပ်ရိက္ခာသည် အခြေခံလူ့အခွင့်အရေးဖြစ်သည်(Rights to Food)-

စားနပ်ရိက္ခာသည် လူသားတို့၏ အခြေခံရယူပိုင်ခွင့်ဖြစ်သည်။ လူသားသိက္ခာအပြည့်ဖြင့် ရေရှည်ကျန်းမာပြီး ဘဝ အတွက် အန္တရာယ်ကင်း၍အာဟာရပြည့်ဝကာ ယဉ်ကျေးမှု ထုံးတမ်းစဉ်လာဓလေ့နှင့် သင့်လျော် သော အစားအစာများကိုအရည်အသွေးရှိရှိနှင့် လုံလောက်စွာရရှိနိုင်ရမည်။ စားနပ်ရိက္ခာရယူနိုင် ခွင့်သည် အခြေခံဥပဒေရပိုင်ခွင့်ဖြစ်ကြောင်း မြန်မာနိုင်ငံသည်လည်း ပါဝင်ကြေညာရမည်။

၂. တရားမျှတသော ကုန်သွယ်မှု(Fair Trade) ကို အားပေးခြင်းနှင့် ကော်ပိုရေးရှင်းကြီးများအား ကန့်သတ် တားမြစ်ခြင်း

တရားမျှတသော ကုန်သွယ်မှုကိုအားပေးပြီး ဈေးကစားသောဂေဟစနစ်ကို ထိခိုက်ပျက်စီးစေသော အကြီးစား (အကြီးစားကော်ပိုရေးရှင်းကြီးများ) စီးပွားရေးကုန်သွယ်မှုများကို ကန့်သတ်တားမြစ်ရ မည်။ စိုက်ပျိုးရေးမူဝါဒများ ကုန်သွယ်မှုမူဝါဒများသည် ပြည်တွင်းစားသုံးမှုအတွက် အဓိကထား ထုတ်လုပ်ပြီး စားနပ်ရိက္ခာလုံခြုံရေးကို ဦးစားပေးရသော မူဝါဒများ ဥပဒေများ ဖြစ်ရမည်။

ဈေးကစားသော ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုများ (Speculative Capital) အား မူဝါဒများ ဥပဒေများ ချမှတ်၍ ထိန်းသိမ်းခြင်း၊ အခွန်စည်းကြပ်ခြင်း၊ တင်းကျပ်သောကျင့်ဝတ်စည်းမျဉ်းများသတ်မှတ်ပေးခြင်း စသည်တို့ကို လုပ်ဆောင်ရမည်ဖြစ်သည်။

၃. အများသဘောတူ ထိန်းချုပ်ဆောင်ရွက်ခြင်း(Democratic Control) –

အသေးစား တောင်သူ လယ်သမားများနှင့်သက်ဆိုင်သော မူဝါဒများ၊ ဥပဒေများ ချမှတ်သည့် အဆင့်တိုင်းတွင် ၎င်းတို့ ကိုယ်တိုင် တိုက်ရိုက်ပါဝင်ခွင့်ရှိရမည်။ သက်ဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့် ဤကိစ္စအမှန် တကယ် အကောင်အထည်ပေါ်စေရန် အများသဘောတူဆုံးဖြတ်ချက်ချသည့် နည်းလမ်းအား ကျင့်သုံးရမည်။ လူတိုင်းတွင် မှန်ကန်တိကျသော သတင်းအချက်အလက်များ ရယူပိုင်ခွင့်နှင့် ပွင့်လင်းစွာဖြင့် အများသဘောတူ ဆုံးဖြတ်ချက်ချနိုင်ခွင့်ကိုလည်း ရရှိရမည်။ ဤရပိုင်ခွင့်များသည် ကောင်းမွန်သော အုပ်ချုပ်စီမံမှု၊ တာဝန်ခံမှုနှင့် စီးပွားရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေးတို့တွင် သာတူညီမျှ ပါဝင်ခွင့်အတွက် အခြေခံများဖြစ်ပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံရေး ပုံစံအမျိုးမျိုးမှ ကင်းလွတ်ရမည်။ အထူး သဖြင့် ကျေးလက်နေအမျိုးသမီးများအား စားနပ်ရိက္ခာနှင့်ကျေးလက်ကိစ္စရပ်များတွင် တိုက်ရိုက် ပါဝင် ဆုံးဖြတ်ခွင့်ပေးရမည်။

၄. လူမှုဝန်းကျင် ငြိမ်းချမ်းရေး (Social Peace)

လူတိုင်းသည် အကြမ်းဖက်ခြင်းမှ ကင်းဝေးခွင့်ရှိရမည်။ စားနပ်ရိက္ခာအား လက်နက်တစ်ခုကဲ့သို့ အသုံးမပြုရ။ လူနည်းစုတိုင်းရင်းသားများ ပိုမို၍ ဖိနှိပ်ခံလာရခြင်းနှင့်အတူ ကျေးရွာများတွင် ဆင်းရဲမွဲတေမှုနှင့် ဖယ်ကြဉ်ခံရခြင်းတို့ ပိုမိုများပြားလာသည်ဖြစ်ရာ ၎င်းအခြေအနေတို့က မတရား မှုနှင့် မျှော်လင့်ချက်ကင်းမဲ့မှုတို့ကို ပိုမိုဆိုးဝါးစေပါသည်။ လက်ရှိ ကြုံတွေ့နေရသော နေရပ်စွန့်ခွာ တိမ်းရှောင်ခြင်း၊ အတင်းအကျပ် မြို့ပြအကောင်အထည်ဖော်ခြင်း၊ ဖိနှိပ်ခြင်းနှင့် အသေးစား လယ်သမားများအား လူမျိုးရေးအရ ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းမှ ကင်းလွတ်ရမည်။

၅. စိုက်ပျိုးမြေဆိုင်ရာ ပြောင်းလဲပြင်ဆင်မှု သို့မဟုတ် မြေယာအခွင့်အရေး(Rights to Land) –

စစ်မှန်သော စိုက်ပျိုးမြေဆိုင်ရာ ပြောင်းလဲမှုတစ်ရပ်လိုအပ်နေသည်။ မြေယာမဲ့များနှင့် လယ်လုပ် သူများ၊ အထူးသဖြင့် အမျိုးသမီးများအား ၎င်းတို့လုပ်ကိုင်သုံးစွဲနေသည့် မြေအားပိုင်ဆိုင် ထိန်းချုပ်ခွင့်ကိုပေး၍ တိုင်းရင်းသားပိုင်နယ်မြေများကိုလည်း ပြန်လည်ပေးအပ်ရမည်။ မြေယာ ရပိုင်၊ လုပ်ပိုင်ခွင့်သည် ကျား/မ အခြေခံ၊ ဘာသာရေး၊ လူမျိုးရေး၊ လူမှုအဆင့်အတန်း၊ သို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုအားလုံးတို့မှ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကင်းလွတ်ရမည်။ မြေယာလုပ်ကိုင်သူတို့က ၎င်းမြေယာကို ပိုင်ဆိုင်ခွင့်ရှိရမည်။ အသေးစားလယ်သမားမိသားစုများ၊ အထူးသဖြင့်အမျိုးသမီးများသည် ထုတ်လုပ်စိုက်ပျိုးနိုင်သော မြေယာ၊ ချေးငွေ၊ နည်းပညာ၊ ဈေးကွက်နှင့် တိုးချဲ့ပညာပေးဝန်ဆောင် မှုများကို ရယူနိုင်သည့် အခွင့်အလမ်းရှိရမည်။

အစိုးရအနေဖြင့် ဒေသတွင်း စားနပ်ရိက္ခာလုံလောက်မှုကို ဦးစားပေးသည့် ဗဟိုထိန်းချုပ်မှုကင်း သော ချေးငွေစနစ်များအား တည်ထောင်ပံ့ပိုးရမည်။ ချေးငွေအတွက် အာမခံထားရာတွင် မြေယာ အစား ထုတ်လုပ်နိုင်စွမ်း ကိုသာ အာမခံအဖြစ်ထားရှိသင့်သည်။ လူငယ်များ ကျေးလက်ဒေသတွင် ဆက်လက်နေထိုင်စေဖို့နှင့် စိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်နိုင်သော နိုင်ငံသားများဖြစ်လာစေရန် စားနပ်ရိက္ခာ ထုတ်လုပ်ခြင်းနှင့် မြေယာပြုစုပျိုးထောင်ခြင်း လုပ်ငန်းတို့သည် စီးပွားရေးအရသာမက လူမှုရေးအရ ပါ တန်ဖိုးရှိသော အလုပ်များဖြစ်ရန်လိုအပ်ပါသည်။

၆.သဘာဝအရင်းအမြစ်များအား ကာကွယ်ခြင်း(Protecting Natural Resources)-

အစားအစာ အုပ်စိုးစီမံမှုတွင် သဘာဝအရင်းအမြစ်များ အထူးသဖြင့် မြေ၊ ရေ၊ မျိုးစေ့၊ တိရစ္ဆာန်မျိုးများအား ရေရှည်တည်တံ့အောင် ဂရုစိုက်ပြုစုခြင်းနှင့် အသုံးချခြင်းများပါဝင်သည်။ မြေယာလုပ်ကိုင်သူ များသည် သဘာဝအရင်းအမြစ်များအား ရေရှည်တည်တံ့သောပုံစံဖြင့် စီမံခန့်ခွဲခွင့်ရှိပြီး ဇီဝမျိုးကွဲ များအား ထိန်းသိမ်းပိုင်ခွင့် ရှိရမည်။

ထိုသို့လုပ်ဆောင်ရာတွင်လုံခြုံသောမြေယာလုပ်ပိုင်ခွင့်၊ကောင်းမွန်သောမြေဆီလွှာနှင့် ဓာတုဆေးများ လျှော့သုံးခြင်း တို့ကို အလေးထားသည့် ခိုင်မာသောစီးပွားရေးအခြေခံရှိမှုသာ အောင်မြင်နိုင်မည်။ ရေရှည်တည်တံ့စေဖို့ဆိုလျှင် ဓာတုသွင်းအားစုများအပေါ်မှီခိုခြင်း၊ သီးနှံတစ်မျိုးတည်း စီးပွားဖြစ် စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ခြင်း၊ တွင်ကျယ်သော စက်မှုအားပြု ကုန်ထုတ်လုပ်မှုပုံစံများမှ ဖယ်ခွာ ပြောင်းလဲရမည်။ ဟန်ချက်ညီပြီး သဘာဝအတိုင်းကွဲပြားသော စနစ်များလိုအပ်သည်။ မျိုးရိုးဗီဇ အရင်းအမြစ်များသည် ထောင်စုနှစ်များစွာ ကြာမြင့်သော ဆင့်ကဲဖြစ်စဉ်များမှ ထွက်ပေါ်လာ ခြင်းဖြစ်၍ လူသားမျိုးနွယ်အားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်သည်။ ၎င်းမျိုးရိုးဗီဇ အရင်းအမြစ်များသည် ရပ်ကျေးလူထုများနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသား မျိုးဆက်ပေါင်းများစွာ၏ ဂရုစိုက် ဆောင်ရွက်ခဲ့သော လုပ်ငန်းနှင့် အသိပညာကို ကိုယ်စားပြုသည်။ ပုဂ္ဂလိကကုမ္ပဏီများမှ မျိုးရိုးဗီဇအရင်းအမြစ်များ အား မူပိုင်မှတ်ပုံတင်ခြင်းနှင့် စီးပွားဖြစ်အမြတ်အစွန်း ရှာဖွေခြင်းအား တားမြစ်ရမည်။

၇. ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ရပိုင်ခွင့်

မြေယာ၊ သစ်တော၊ ရေ၊ ရေလုပ်ငန်းနှင့် သဘာဝသယံဇာတများအား တိုင်းရင်းသား ပြည်သူ လူထုက ပိုင်ဆိုင်သည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ရပိုင်ခွင့်နှင့် ၎င်းတို့၏ထုံးတမ်းစဉ်လာအရ ပိုင်ဆိုင်စီမံခန့်ခွဲသော သဘာဝအရင်းအမြစ်များကို အသိအမှတ်ပြုရမည်။ မိမိတို့၏ ရိုးရာအစဉ်အလာအရ စီမံခန့် ခွဲမှုဆိုရာတွင် ရပ်ရွာပိုင်သစ်တော၊ ဘေးမဲ့တော၊ ကာကွယ်တော၊ အထွဋ်အမြတ်ထား သည့် မြေ၊ သုသာန်မြေ၊ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ၊ စားကျက်မြေ၊ အများပိုင်မြေနှင့် ကျေးရွာ ပိုင် အရန်မြေ စသည်တို့အပါအဝင် ကျေးရွာနယ်နိမိတ်အတွင်းရှိ မြေ၊ ရေအရင်းအမြစ်၊ သစ်တောနှင့် ရေဝေရေလဲတို့ ပါဝင်သည်။ မည်သည့်ဥပဒေ၊ မူဝါဒ ပြဌာန်းချက်မဆို ကုလသမဂ္ဂဌာနေတိုင်းရင်းသားများအခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်း (UNDRIP) ပါ အပိုဒ် များကို အခြေခံ၍ ဥပဒေ၊ မူဝါဒများ ပြဌာန်းပေးရမည်။

တိုင်းရင်းသားဒေသများ၏ စီမံကိန်းများကိုမဖြစ်မနေဖော်ဆောင်ရမည်ဆိုလျှင် ရပ်ရွာလူထု၏ လွတ်လပ်သော သဘောတူခွင့်ပြုချက်ကို ကြိုတင်အသိပေးတောင်းခံသည့်(FPIC) နည်းလမ်းကို မဖြစ်မနေ လိုက်နာဆောင်ရွက်ရမည်။ ထို့အပြင် သဘာဝဝန်းကျင်ပေါ်သက်ရောက်ထိခိုက်မှု လေ့လာဆန်းစစ်ချက် (EIA) လူမှုရေးအပေါ်သက်ရောက်ထိခိုက်မှု လေ့လာဆန်းစစ်ချက် (SIA) ကျန်းမာရေးအပေါ်သက်ရောက်ထိခိုက်မှု လေ့လာဆန်းစစ်ချက် (HIA) လုပ်ငန်းစဉ်များအား လူထုပူးပေါင်းပါဝင်မှုဖြင့် ပွင့်လင်းမြင်သာစွာ ဆန်းစစ်ချပြတိုင်ပင်ရမည်။

၈. အသေးစား တောင်သူလယ်သမားနှင့် တံငါသည်များ၏ ရပိုင်ခွင့်

အသေးစား တောင်သူလယ်သမားနှင့် တံငါသည်များ၏ ရပိုင်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍ ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် ဖော်ထုတ်ထားသော ကြေညာချက် “Declaration of Rights of Peasants – Women and Men” ကို လေးစားလိုက်နာမည်။

၉. ကျားမရေးရာ သာတူညီမျှမှု (Gender Equality)

အမျိုးသမီးနှင့် အမျိုးသားများ၊ မတူညီမှုများကို အသိအမှတ်ပြုပြီး လိုအပ်လျှင် မျှတမှုကို မြှင့်တင်ပေးခြင်းအားဖြင့်အမျိုးသမီးနှင့်အမျိုးသားများလူ့အခွင့်အရေးကိုတန်းတူခံစားနိုင်ရန်ဖြစ်သည်။ အမျိုးသမီးနှင့် မိန်းကလေးငယ်များသည် မြေယာ၊ သစ်တော၊ ရေ၊ ရေလုပ်ငန်းနှင့် ဆက်စပ် သောသဘာဝသယံဇာတများနှင့် ပတ်သက်ပြီး ပိုင်ဆိုင်ခွင့်၊ စီမံခန့်ခွဲခွင့်နှင့် အသုံးချရယူနိုင်ခွင့်ရှိခြင်း ကို လေးစားအသိအမှတ်ပြုရမည်။

၁၀. နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံနှုန်းများနှင့် အခြေခံမူများ

နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံနှုန်းများနှင့် အောက်ပါအခြေခံမူများကို လေးစားလိုက်နာ လုပ်ဆောင်ပါမည်။

- Rights to Food Framework (Universal Declaration of Human Rights – 1948, International convention of Economic Social and Cultural Rights, Universal Declaration on the eradication of Hunger and Malnutrition (1974), Rome Declaration on World Food Security (1996), Voluntary Guideline to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of National Food Security (2004))
- The Pinherio Principle 'United Nations Principles on Housing, Land and property resituation for Refugees and Displaced Persons
- The Committee on World Food Security (2014) Principle of responsible investment in agriculture and food system
- United Nations Human Rights office of the High Commissioner (2011) Guiding Principle on business and human Rights.
- United Nations (2008) Declaration on the right of Indigenous Peoples
- United Nations Human Right Office of the hight Commissioner (2013) Free, Prior and Informed Consent of Indigenous Peoples
- Voluntary Guidelines on the responsible Goveranance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the context of National Food Security
- Biodiversity Conservation Convention

အကြောင်းအရာအလိုက် ရပ်တည်မှုနှင့် အဆိုပြုလိုသော အချက်

အဓိကအကြောင်းအရာ	ရပ်တည်မှုနှင့် အဓိကအဆိုပြုလိုသော အချက်များ
မြေယာ၊ သစ်တောနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ်များ လုံခြုံမှုအားနည်းခြင်း	- မြေယာ၊ သစ်တောနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ်သည် ဒေသခံတိုင်းရင်းသားပြည်သူလူထု၏ အသက်သွေး ကြောဖြစ်သည်နှင့်အညီ ထိုအရင်းအမြစ်များကို ထုတ်ယူအသုံးပြုခွင့်နှင့် စီမံအုပ်စိုးပိုင်ခွင့်အား ၎င်းတို့၏ လက်ဝယ်တွင် ရှိရမည်။ - တောင်သူလယ်သမား၊ ရေလုပ်သားများ၏ အခွင့်အရေးနှင့် ရပိုင်ခွင့်များကို လေးစားလိုက်နာရမည်။ - မတရားသိမ်းဆည်းခံမြေယာများ မူလပိုင်ရှင်များလက်ဝယ် ပြန်လည်ရရှိစေရေးနှင့် တရားမျှတသော အစား ထိုး ပေးလျော်မှုများ ပြုလုပ်ပေးရမည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ရာတွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှု ရှိရမည်။ - ပြည်တွင်းနေရပ်စွန့်ခွာ စစ်ဘေးတိမ်းရှောင်သူများ၊ သဘာဝဘေးတိမ်းရှောင်သူများ (IDPs) နှင့် စစ်ဘေး ဒုက္ခသည်များ (Refugees) များသည် မိမိတို့၏ နဂိုမူရင်းနေရာကို ပြန်လည်ပိုင်ဆိုင်ခွင့် ရှိရမည်။ မူလမြေ နေရာကို ပြန်လည်ရရှိနိုင်ခြင်းမရှိပါက အလားတူမြေနေရာမျိုးကိုပြန်လည်အစားထိုးပေးအပ်ရမည်။ - မြေယာနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ်များကို ပုဂ္ဂလိကရောင်းကုန်သွယ်ပြုလုပ်မှု (privitization process) များ၊ လက်ဝါးကြီးအုပ်မှုများ၊အတင်းအကြပ်သိမ်းယူမှုများနှင့် ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုများကို လက်မခံပါ။ - သဘာဝဝန်းကျင်နှင့်ဂေဟဗေဒဆိုင်ရာ ထိန်းသိမ်းရေးအတွက် လူထုကို ဖိအားပေးသော (REDD+, FLEGT..) ကဲ့သို့ ပြည်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာ မူဝါဒများကိုလည်း လက်မခံပါ။
တိုင်းရင်းသားများ၏ ဓလေ့ထုံးတမ်း မြေယာနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ် စီမံခန့်ခွဲမှု အလေ့အထများ အသိအမှတ် ပြု မခံရခြင်း	- ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ရပိုင်ခွင့်နှင့် အခွင့်အရေးများကို လေးစားလိုက်နာရမည်။ - ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ထုံးတမ်းဓလေ့မြေယာနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ် စီမံခန့်ခွဲမှု အလေ့အထများကို အသိအမှတ်ပြုရမည်။ လူထုကိုယ်တိုင် ထုံးတမ်းဓလေ့မြေယာနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ် စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာ မှတ်တမ်းပြုစုခြင်းများကို အားပေးကူညီခြင်းနှင့် တရားဝင်အသိအမှတ်ပြုခြင်းများကိုလေးစားလုပ်ဆောင်ရမည် - ထုံးတမ်းဓလေ့မြေယာနှင့် သဘာဝအရင်းအမြစ် စီမံခန့်ခွဲမှုများကို အားနည်းလျော့ပါးစေသော ဗဟိုချုပ် ကိုင်မှုလွှမ်းမိုးသည့် စနစ်များ ဥပဒေများကို အားပေးခြင်းမပြုပါ။
အကြီးစား အလတ်စား ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုနှင့်	- စီမံကိန်းများ မဖြစ်မနေ ဖော်ဆောင်ရမည်ဆိုလျှင် ရပ်ရွာလူထု၏ လွတ်လပ်သော သဘောတူခွင့်ပြုချက်ကို ကြိုတင်အသိပေး တောင်းခံသည့် (FPIC) နည်းလမ်းကို မဖြစ်မနေ လိုက်နာဆောင်ရွက်ရမည်။

စီမံကိန်းများကြောင့် လူမှုဝန်းကျင်နှင့် သဘာဝ ဝန်းကျင် ပျက်စီးယိုယွင်းခြင်း	- လူထု၏ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုဖြင့် အောက်ဖော်ပြပါ အကြောင်းအရာများကို ပွင့်လင်းမြင်သာစွာ ဆန်းစစ်ချ ပြရမည်။ • သဘာဝဝန်းကျင်ပေါ်သက်ရောက်ထိခိုက်မှု လေ့လာဆန်းစစ်ချက် (EIA) • လူမှုရေးအပေါ်သက်ရောက်ထိခိုက်မှု လေ့လာဆန်းစစ်ချက် (SIA) • ကျန်းမာရေးအပေါ်သက်ရောက်ထိခိုက်မှု လေ့လာဆန်းစစ်ချက် (HIA) - EITI- Extrative Industry Transparency initiative - ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု ပြုလုပ်ရာတွင် လိုက်နာရမည့် အခြေခံများကို မပျက်မကွက် လိုက်နာရမည်။ - ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု ဥပဒေများတွင် အသေးစားတောင်သူ လယ်သမားနှင့် ရေလုပ်သားများ၏ အခွင့်အရေးကို အပြည့်အဝ အကာအကွယ်ပေးရမည်။
ဒေသမျိုးရင်း မျိုးစေ့များနှင့် ဇီဝမျိုးကွဲ များ ထိခိုက်ပျက်စီးခြင်း	- ဒေသခံတောင်သူ လယ်သမားများ၊ ရေလုပ်သားများ မိမိ၏ ဒေသမျိုးစေ့ မျိုးဆံများ၊ ၎င်းနှင့်ဆက်စပ်သော အသိပညာများကို လွတ်လပ်စွာ ထုတ်လုပ်ခွင့်၊ အသစ်ဖော်ထုတ်ခွင့်၊ ထိန်းသိမ်းထားသိုလှယ်ခွင့်၊ ရောင်းချ နိုင်ခွင့်အပြည့်ရှိရမည်။ တောင်သူများ၏ မျိုးစေ့ဆိုင်ရာ နည်းစနစ်များ (informal Seed systems) ကို အသိအမှတ်ပြုရန်နှင့် အားပေးမြှင့်တင်ရန်။ - စားနပ်ရိက္ခာမျိုးစေ့နှင့်ဇီဝမျိုးကွဲများ၊ဇီဝအရင်းအမြစ်များနှင့်ဆက်စပ်သည့်နိုင်ငံတကာသဘောတူညီချက်များ၊ ဥပဒေများ၊ ကုန်သွယ်ရေး သဘောတူညီချက်များကို လက်မှတ်ရေးထိုးမီ ပြည်သူများနှင့် ပွင့်လင်းစွာ ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ပြီး ပြည်သူ့ဆန္ဒနှင့်အညီ လုပ်ဆောင်ခြင်း - ဇီဝမျိုးကွဲဆိုင်ရာနိုင်ငံတကာသဘောတူညီချက် (CBD) ပါလမ်းညွှန်ချက်များကိုအကောင်အထည်ဖော်ပေးရန် - ဒေသရင်းမျိုးစေ့များ ဇီဝမျိုးကွဲများကို အကာအကွယ်ပေးခြင်း လက်ဝါကြီးအုပ်မှုမှ ကာကွယ်ခြင်းအပြင် မျိုးရိုး ဗီဇ ပြောင်းလဲမှုများကို လက်မခံဘဲ တားဆီးပိတ်ပင်ခြင်း ပြုရမည်။ - မိမိနိုင်ငံ၊ တောင်သူလယ်သမားများနှင့် သဟဇာတဖြစ်သော မျိုးစေ့မူဝါဒ ချမှတ်ရေး “Sui Generis Regime”
ဈေးကွက် ထိန်းချုပ်ခံရခြင်းနှင့် အခြား နိုင်ငံမှ ဈေးပေါထုတ်ကုန် လွှမ်းမိုးမှု ခံရခြင်း	- ပြည်တွင်းအသေးစား တောင်သူလယ်သမားများ၊ ရေလုပ်သားများကို အကာအကွယ်ပေးသော အထူးသဖြင့် ဈေးကွက်ချယ်လှယ်မှုနှင့် မတရားခေါင်းပုံဖြတ်ခံရမှုကို အကာကွယ်ပြုသောမူဝါဒနှင့် ဥပဒေပြဌာန်းပေးရမည်။ - တောင်သူလယ်သမားများ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်လုပ်ရောင်းချနိုင်ခွင့်နှင့် ဈေးသတ်မှတ်ခွင့် ရှိရမည်။ - အသေးစားတောင်သူ လယ်သမားများနှင့် ရေလုပ်သားများကို ထိခိုက်စေမည့် တရားမျှတမှုမရှိသော နိုင်ငံ တကာ ကုန်သွယ်မှုဆိုင်ရာ စာချုပ်စာတမ်းများကို လက်မှတ်ထိုးခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း၊ ပယ်ဖျက်ခြင်းများ ပြုလုပ်ရမည်။ မဖြစ်မနေလိုအပ်လာပါက ပြည်သူလူထုများအား စနစ်တကျချပြု၍ သဘောထားဆန္ဒရယူ မှုများကို ပွင့်လင်းမြင်သာစွာ ပြုလုပ်ရမည်။

စိုက်ပျိုးရေးသုံး ဓါတုဆေးဝါးများ၊ ဓါတုလွန်ကဲသော ဓါတုဒြပ်ကြွင်းများ ပါဝင်သော အစားအစာများ စည်းကမ်းမဲ့ ထုတ်လုပ်ရောင်းချခြင်း ကုန်သွယ်ခြင်း	- စိုက်ပျိုးရေးသုံး ဓါတုဆေးဝါးများနှင့် ဓါတုလွန်ကဲသော ဓါတုဒြပ်ကြွင်းများ ပါဝင်သော အစားအစာများ ကိုထိန်းချုပ်ကန့်သတ်သော ထိရောက်သည့် ဥပဒေ၊ နည်းဥပဒေများပြဋ္ဌာန်းပြီး စနစ်တကျကန့်သတ် ထိန်းချုပ်ရမည်။တားဆီးအရေးယူဆောင်ရွက်သောလုပ်ငန်းများ အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်ရမည်။ - တောင်သူလယ်သမား၊ ပြည်သူလူထုအားစိုက်ပျိုးရေးဓါတုဆေးဝါးများ၏ဆိုးကျိုးများကို စနစ်တကျ အသိပညာပေးရမည်။ - သဘာဝနည်းနှင့် စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်မှုကို အားပေးမြှင့်တင်သည့် အစီအစဉ် အထောက်အပံ့များ (infrastructure, market etc...) ကို စီစဉ်ဆောင်ရွက်ပေးရမည်။ - ကျန်းမာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအရ ဆီလျော်ကိုက်ညီမှုရှိသော အစားအစာထုတ်လုပ်မှုကို အားပေးမြှင့်တင် ပေးခြင်း
ရာသီဥတုဖောက်ပြန်ခြင်း	- ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့် ဆက်စပ်၍ လိုက်လျောညီထွေဖြစ်သော စိုက်ပျိုး၊ မွေးမြူရေးဆိုင်ရာ နည်းနာများ၊ မျိုးစေ့-မျိုးဆံများကို တောင်သူလယ်သမားနှင့် ပူးပေါင်းကာ စမ်းသပ်ဖော်ထုတ်ခြင်းနှင့် ပြန်လည် အသုံးချ နိုင်အောင် ကူညီတိုက်တွန်းခြင်း။ - ရာသီဥတုဖောက်ပြန်ခြင်းကြောင့် သီးနှံပျက်စီးမှုကို ပြန်လည်ကုစားနိုင်ရန် အသေးစား တောင်သူလယ် သမားနှင့် တံငါသည်များအတွက် အာမခံ ပံ့ပိုးငွေကြေး ထောက်ပံ့မှု အစီအစဉ်များ ဖော်ဆောင်ပေးခြင်းနှင့် သက်ဆိုင်ရာ မိတ်ဖက်များဖြင့် ချိတ်ဆက်ကူညီခြင်း။
အသေးစားတောင်သူလယ်သမားများ၊ တံငါသည်များကို ရိုက်ခတ်လာမည့် မူဝါဒ၊ ဥပဒေပြုမှုနှင့် စာချုပ်စာတမ်းများ လက်မှတ်ရေးထိုးမှု	- အဓိပ္ပါယ်ရှိသော တိုင်ပင်ဆွေးနွေးမှုရလဒ်များ ရရှိစေရန် လွတ်လပ်သော သဘောတူခွင့်ပြုချက်ကို ကြိုတင် အသိပေး တောင်းခံသည့် (FPIC) နည်းလမ်းကို အသုံးပြုရမည်။ Free Prior Infrom Consent Decision (meaningful consultation) - အသေးစား တောင်သူလယ်သမား၊ တံငါသည်များ လွတ်လပ်စွာ အသင်းဖွဲ့မှု၊ ဆန္ဒသဘောထားများကို လွတ်လပ်စွာ ဖော်ထုတ်နိုင်မှု ရှိရမည်။ - ၎င်းတို့ကို ရိုက်ခတ်လာမည့် မူဝါဒ၊ ဥပဒေပြုမှုနှင့် စာချုပ်စာတမ်းများ၊ စီမံကိန်းများနှင့် ပတ်သက်သော သတင်းအချက်အလက်များကို လွတ်လပ်စွာ လွယ်ကူစွာ ရရှိနိုင်မှု၊ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိရမည်။ - ယင်းတို့၏ ဘဝအပေါ် အကျိုးသက်ရောက်စေမည့် မူဝါဒ၊ ဥပဒေ၊ စာချုပ်စာတမ်း၊ စီမံကိန်းများ ရေးဆွဲခြင်း၊ ပြုပြင်ခြင်းများ ပြုလုပ်ရာတွင် ဒီမိုကရေစီကျင့်စဉ်နှင့်အညီ ပြည်သူများ၊ အငယ်စားတောင်သူလယ်သမားများ၊ တံငါသည်များ ပါဝင်စေခြင်း၊ ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ခြင်း၊ အကြံပြုချက်များ ရယူခြင်းကိုမဖြစ်မနေပြုလုပ်ရမည်။ - ဥပဒေ၊ ယင်းတို့ကို ထိခိုက်လာစေမည့် ကိစ္စများ ဆွေးနွေးဆုံးဖြတ်မှု ယန္တရားနှင့်ဖြစ်စဉ်များတွင် အသေး တောင်သူလယ်သမားနှင့် တံငါသည်များ ကိုယ်တိုင်ပါဝင်သောကိုယ်စားပြုမှု (သို့)ကိုယ်စားလှယ်များ ပါဝင်ရမည်။

တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မည့် ဗျူဟာများနှင့် နည်းနားချဉ်းကပ်ပုံများ (Advocacy Strategy/approach and methodology)

တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မည့် ချဉ်းကပ်မှု (Strategy and Approach)

- အကြမ်းမဖက်သော နည်းလမ်း(**Non-violence**) ကို လက်ခံကျင့်သုံးခြင်း ။
- ထိပ်တိုက်ရင်ဆိုင်မှု မပြုသောနည်းလမ်းကို အဓိကအသုံးပြုသွားမည်။ ထိုသို့ဆိုရာတွင် ထိပ်တိုက်ရင်ဆိုင်မှု နည်းလမ်း (**Non-confrontational Approach**)အသုံးပြုသူများကို မထောက်ခံသော သဘောမဟုတ်ပါ။
- ဒေသခံပြည်သူများကိုယ်တိုင်ပါဝင်၊ သုတေသနပြု၊ လက်တွေ့ဖော်ဆောင်သော နည်းလမ်း (**Participatory Action Research**) လုပ်ဆောင်ခြင်း။
- လူထုဗဟိုပြုသော၊ လူထုဦးဆောင်မှုကို ဦးစားပေးသော နည်းလမ်း (**People centre and People-Led Empowerment**)
- သက်သေအထောက်အထားခိုင်လုံမှုကိုအခြေခံသောတိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှု (**Evidence-based**)
- မဟာမိတ်ဖွဲ့၍ ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်မှု (**Alliance Building**)
- လူထုလှုပ်ရှားမှု အသွင်ဆောင်သော တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှု (**Public Awareness and Social Movement**)
- ကြိုတင်လက်ဦးပြင်ဆင်ထားခြင်းနှင့် တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်သည့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းလုပ်ဆောင်မှု (**Proactive and Reactive Engagement**)
- ဒေသအလိုက် သက်ဆိုင်ရာ နယ်ပယ်အလိုက် ကိုက်ညီလိုအပ်သော စွမ်းဆောင်ရည် မြှင့်တင်ခြင်း။
- ကျွမ်းကျင်သူများ(ချန်ပီယံများ)နှင့် ချိတ်ဆက်ဆောင်ရွက်ခြင်း (**Linking with Champion**)

ချဉ်းကပ်လုပ်ဆောင်မှုဖြစ်စဉ်

1. အကြောင်းအရာ ရွေးချယ်သတ်မှတ်ခြင်း
2. အထောက်အထား အချက်အလက်များ စုဆောင်းခြင်း၊ တိုင်ပင်ဆွေးနွေးခြင်း၊ အရင်းအမြစ် များ ရှာဖွေခြင်း
3. ဆန်းစစ်သရုပ်ခွဲမှုများကို သေချာစွာပြုလုပ်ခြင်း
4. ရွေးချယ်လိုက်သည့် အကြောင်းအရာပေါ် မူတည်ပြီး ဖြစ်နိုင်ချေရှိသော တုန့်ပြန်ဆောင် ရွက်မည့် လုပ်ငန်းအစီအစဉ်များနှင့် အကြံပြုတိုက်တွန်းနှိုးဆော်ချက်များ ရှာဖွေဖော်ထုတ် ခြင်း
5. ကြိုတင်တွေးခိုင်သည့် စိန်ခေါ်-ခြိမ်းခြောက်မှုနှင့် အန္တရာယ်များ ဆန်းစစ်လေ့လာခြင်း
6. ချဉ်းကပ်မည့် ပုံစံ ဖြစ်စဉ်နှင့် နည်းနားများ ရွေးချယ်ခြင်း
7. လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ခြင်း
8. မူဝါဒများ ပြောင်းလဲမှုအနေအထားကိုစဉ်ဆက်မပြတ် ဆည်းပူးလေ့လာခြင်းနှင့် တိုက်တွန်း ခြင်း

နည်းလမ်းများ

1. စဉ်ဆက်မပြတ် တိုက်တွန်းလှုံ့ဆော်ခြင်း **Lobby**
2. စုစည်းဆန္ဒထုတ်ဖော်ခြင်း ကမ်ပိန်းများ **Campaign**
3. လူမှုရေး မီဒီယာ ကွန်ယက်များ အသုံးပြုခြင်း **Use of Social Media**
4. သဘောထားမှတ်ချက်များ ထုတ်ပြန်ခြင်း နှင့်သတင်းစာရှင်းလင်းပွဲပြုလုပ်ခြင်း **Statement and or press release**
5. သဘောထား ရပ်တည်ချက်စာတမ်းထုတ်ပြန်ခြင်း **Positioning paper**

6. အကြောင်းအရာ အကျဉ်းချုပ် စာတမ်းထုတ်ပြန်ခြင်း **Briefing Paper**
7. ဆွေးနွေးဟောပြောပွဲများ အခမ်းအနားများ စီစဉ်ကျင်းပခြင်း **Organizing seminar or event**
8. လက်တွေ့သုတေသန ဆောင်ရွက်ခြင်း **Action Research**
9. လူထုကိုယ်တိုင်ပါဝင်မှတ်တမ်းတင်သောမှတ်တမ်းနှင့် ဗီဒီယိုမှတ်တမ်းပြုစုခြင်း **Participatory Documentation**
10. ဥပဒေရေးရာ အထောက်အပံ့ပြုခြင်း **(Legal support)**

Advocacy Sign-off Processes and Risk Assessment

မည်သည့် မူဝါဒဆိုင်ရာ တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုလုပ်ငန်းမဆို **Risk** နှင့် ဒွန်တွဲလျက်ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုလုပ်ငန်းစဉ် လုပ်ဆောင်မည်ဆိုပါက လက်ရှိ ကိုင်တွယ်လုပ်ဆောင် မည့် ကိစ္စရပ်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ **Risk Assessment** ကို ဦးစွာလုပ်ဆောင်ရန် လိုအပ်ပြီး **Risk** အဆင့်ကို သတ်မှတ်ရမည်။

- **Risk level** အနိမ့်အမြင့်ကို အခြေခံပြီး တာဝန်ခံမှု အဆင့်ဆင့်ကို သတ်မှတ်ရမည်။
- **Risk level** အမြင့် - အမှုဆောင်ဒါရိုက်တာနှင့် ရုံးချုပ်စီမံခန့်ခွဲမှု အဖွဲ့
- **Risk level** အလယ်အလတ် - ရုံးခွဲတာဝန်ခံနှင့် **SMT** အဖွဲ့သားများ
- **Risk level** အနိမ့် - စီမံကိန်းညှိနှိုင်းရေးမှူး/ စီမံကိန်းညှိနှိုင်းရေးရုံးတာဝန်ခံများ

မည်သည့်မူဝါဒဆိုင်ရာတိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုလုပ်ငန်းမဆိုလုပ်ဆောင်ပါကသက်ဆိုင်ရာရုံးမှ အနည်းဆုံး ရုံးခွဲအစီအစဉ် ညှိနှိုင်းရေးမှူး (**Development and Humanitarian**) သို့မဟုတ် စီမံကိန်းညှိနှိုင်းရေးရုံးတာဝန်ခံနှင့် ညှိနှိုင်းတိုင်ပင် အသိပေး ဆွေးနွေး၍ စတင်ရမည်။ **Risk level** သုံးသပ်မှုကို အခြေခံ၍ အဆင့်ဆင့် ထပ်မံအကြောင်းကြားလုပ်ဆောင်ရမည်။ အဖွဲ့အစည်း၏ အမည်ကိုအသုံးပြုပြီး ထုတ်ပြန်ချက်များဖော်ထုတ်ခြင်း(သို့မဟုတ်)အခြားအဖွဲ့များမှလုပ်ဆောင်ချက်ကိုအဖွဲ့အစည်းအမည် အသုံးပြု၍ပါဝင်ထောက်ခံမည်ဆိုပါက အမှုဆောင်ဒါရိုက်တာ၏ ခွင့်ပြုချက် ရယူရမည်။

တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုလုပ်ငန်းစဉ်သည် **Risk** (အရဲစွန့်လုပ်ဆောင်ခြင်း) နှင့် အမြဲတမ်းဒွန်တွဲ လုပ်ဆောင်ရသည့် ကိစ္စရပ်ဖြစ်သည့်အားလျော်စွာ ရပ်ကျေးလူထု၊ အဖွဲ့အစည်းနှင့်ဝန်ထမ်း၏ လုံခြုံရေးကို ထိပါးစေမည့် ကိစ္စရပ်များ မဖြစ်ပေါ်စေရန် အထူးဂရုပြုလုပ်ဆောင်ရမည်။ ထို့ကြောင့် တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုလုပ်ငန်းများ လုပ်ဆောင်ရန် ဝန်ထမ်း၏ ဆန္ဒသဘောမပါပဲ အတင်းအကျပ် တာဝန်ပေးစေခိုင်းခြင်း မပြုလုပ်ရပါ။ ဝန်ထမ်းအနေဖြင့် တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှု လုပ်ငန်းစဉ်ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာမည့် (သို့) ကြုံတွေ့ရမည့် **Risk**များကို သေချာစွာ ကြိုတင်သိမြင် သဘောပေါက်ရန် လိုအပ်သည်။

တိုက်တွန်းနှိုးဆော်သည့် လုပ်ငန်းစဉ်ကြောင့် နောက်ဆက်တွဲဆင့်ကဲဖြစ်ပေါ်လာသည့် ကိစ္စရပ်များ ကြောင့် ဝန်ထမ်း၏ လုံခြုံရေးကို ထိပါးလာလျှင် အဖွဲ့အစည်းအနေဖြင့် အစီအစဉ်များချမှတ်ကာ အကာအကွယ်ပေးရမည်။ ဤသို့လုပ်ဆောင်ရာတွင် ရုပ်ပိုင်း၊ စိတ်ပိုင်းနှင့် ဥပဒေကြောင်းအရ အကူအညီပေးသော အစီအမံများဖြစ်ရမည်။

တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုနှင့်ဆက်စပ်၍ သတင်းအချက်အလက်လုံခြုံမှုအတွက် လိုအပ်သည့် နည်း ပညာများကို စနစ်တကျစီစဉ် ချမှတ်၍ အရည်အသွေးရှိရှိ တာဝန်ယူလုပ်ဆောင်နိုင်ရန် အဆင့်ဆင့် စီမံထားရှိရမည်။ (ဆက်သွယ် ဆက်ဆံရေး ကိရိယာ၊ တယ်လီဖုန်း၊ ကွန်ပျူတာနှင့် အခြား သတင်းနှင့် နည်းပညာ အသုံးပြုမှု)

သတင်းမီဒီယာများနှင့် ဆက်သွယ်ပြောဆိုခြင်း

မူဝါဒပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် အဖွဲ့အစည်းအား ကိုယ်စားပြုပြောကြားရမည့် ကိစ္စရပ်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အမှုဆောင်ဒါရိုက်တာ (သို့) အဖွဲ့အစည်း၏ တာဝန်ပေးအပ်ခြင်း ခံရသော ပြောရေးဆိုခွင့်ရှိသူနှင့် အဖွဲ့အစည်း၏ အကြီးတန်းစီမံခန့်ခွဲမှု အဖွဲ့ဝင်များမှ အဖွဲ့အစည်း၏ သတ်မှတ်ထားသော အခြေခံမူ များနှင့် အညီထုတ်ဖော်ပြောကြားခြင်း၊ ဖြေကြားခြင်းများ ပြုလုပ်နိုင်သည်။

ဝန်ထမ်းများ **Social media** အသုံးပြုမှုနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ကျင့်ဝတ်နှင့် အညီအသုံးပြုနိုင်ရန် **social media** ကျင့်ဝတ်ကို သီးခြားရေးဆွဲ ဖော်ထုတ်ထားမည်။

နောက်ဆက်တွဲ -

(က) အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုမှု

အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှုကို ကိုးကားသည့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်

စားနပ်ရိက္ခာ အုပ်စိုးစီမံမှုဆိုသည်မှာ ရေရှည်တည်တံ့၍ ဂေဟစနစ်နှင့် ကျပ်တညီသော နည်းလမ်း များဖြင့် စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ကာ ကျန်းမာခြင်းကိုလည်းဖြစ်စေ၊ ယဉ်ကျေးမှုရေခံမြေခံနှင့်လည်း လျော်ညီသော စားနပ်ရိက္ခာကို လူသားတိုင်းစား သုံးနိုင်ရမည် ဟူသည့် လူ့အခွင့်အရေး တစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ လူသားမျိုးနွယ်အသီးသီးသည် မိမိတို့၏စားနပ်ရိက္ခာနှင့် စိုက်ပျိုးရေးစနစ်များကို ကိုယ်တိုင်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ခွင့် ရှိရမည်ဟုလည်း စားနပ်ရိက္ခာအုပ်စိုးစီမံမှု ဆိုသည်။ ဈေးကွက်နှင့်ကော်ပိုရေးရှင်းတို့၏ လိုလားချက်များကို ဦးစားမပေးဘဲ အစားအစာထုတ်လုပ်သူ၊ ဖြန့်ဖြူးသူနှင့် စားသုံးသူတို့၏ ရည်မျှော်လိုလားချက်များ၊ လိုအပ်ချက်များကိုသာလျှင် စားနပ်ရိက္ခာ ထုတ်လုပ်သည့်စနစ်များနှင့် စားနပ်ရိက္ခာဆိုင်ရာမူဝါဒများက အဓိကထားရမည်ဟု အရေးဆိုသည်။ နောင်လာနောက်သားတို့ကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုပြု၍ ထိုနောင် လာနောက်သားတို့၏ အကျိုး အမြတ်ကိုလည်း ကာကွယ်ရပါမည်။ ကုမ္ပဏီကြီးများကြီးစိုးသော လက်ရှိကုန်သွယ်ရေးနှင့် စားနပ် ရိက္ခာထုတ်လုပ်ဖြန့်ဖြူးမှု စနစ်များကို တန်ပြန်ရန်နှင့်ဖြိုဖျက်ရန် နည်းဗျူဟာတစ်ရပ်၊ ထို့အပြင် စားနပ်ရိက္ခာ၊ လယ်ယာစိုက်ပျိုးလုပ်ကိုင်မှု၊ စားကျက်မြေနှင့် ငါးလုပ်ငန်းစနစ်များ စသည်တို့နှင့် ပတ်သက်ပြီးဒေသခံထုတ်လုပ်သူများနှင့် သုံးစွဲသူများကိုယ်တိုင် ဆုံးဖြတ်သတ်မှတ်သော ဦးတည် ချက်လားရာများကို စားနပ်ရိက္ခာအုပ်စိုးစီမံမှုက ရှေ့တန်းတင်သည်။ လူသားမျိုးနွယ် အသီးသီး အတွက် မျှတသောဝင်ငွေရရှိစေရန် အာမခံပေးနိုင်သည့်အပြင် မိမိစားသုံးမည့် အစားအစာနှင့် အာဟာရကို မိမိကိုယ်တိုင်သတ်မှတ် ထိန်းချုပ်နိုင်ရမည်ဟူသော စားသုံးသူ၏အခွင့် အရေးများ ကိုလည်းအာမခံပေးမည့် ပွင့်လင်းမြင်သာသော ကုန်သွယ်ရေးကို အားကောင်းစေသည်။ မြေယာ၊ မြေနယ်နိမိတ်၊ ရေနယ်နိမိတ်၊ မျိုးစေ့၊ လယ်ယာသုံးကွဲနွားတိရစ္ဆာန်များနှင့် ဇီဝမျိုးကွဲများကို အစား အစာထုတ်လုပ်သူတို့ကိုယ်တိုင် စီမံသုံးစွဲနိုင်ခွင့်ကို သေချာစေရပါမည်။ အစားအစာအုပ်စိုးစီမံမှု သည် အမျိုးသားများနှင့်အမျိုးသမီးများ၊ လူသားမျိုးနွယ်များ၊ လူမျိုးစုများ၊ လူမှုရေးနှင့် စီးပွားရေး အခြေခံလူတန်းစားအမျိုးမျိုးနှင့် မျိုးဆက်များအားလုံးအတွက် ဖိနှိပ်မှုနှင့်မညီမျှမှုတို့ ကင်းရှင်းသော လူမှုဆက်ဆံရေး ပုံစံအသစ်များကို ဖြစ်ပေါ်စေပါသည်။

(၂၀၀၇ ခုနှစ်တွင် မာလီနိုင်ငံ၊ ညေလေနီကျေးရွာ၌ပြုလုပ်ကျင်းပသော **Nyeleni Forum for Food Sovereignty** မှထွက်ပေါ်လာသည့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်ကိုအခြေခံ၍ ရေးသားပါသည်။)

တောင်သူလယ်သမားနှင့် တံငါသည်များ၏ အကျိုးစီးပွားနှင့် အခွင့်အရေး (ရပိုင်ခွင့်) များဟု

ဆိုရာတွင်

- သဘာဝအရင်းအမြစ် (မြေ၊ ရေ၊ သစ်တော၊ အခြားသယံဇာတ) များ စီမံပိုင်ခွင့်
- ဘေးကင်းလုံခြုံပြီး ကျန်းမာရေးနှင့်ညီညွတ်သည့် အစားအစာထုတ်လုပ်မှုများ အားပေးမြှင့် တင်ခြင်း၊

- တောင်သူလယ်သမားများ၏ အကျိုးစီးပွားကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားသည့် မျှတသောရောင်း ဝယ် ဖောက်ကား ကုန်သွယ်မှုများ ထောက်ခံအားပေးတောင်းဆိုခြင်း၊
- တောင်သူလယ်သမားများနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ရိုးရာယဉ်ကျေးမှု၊ စီမံခန့်ခွဲမှု အသိ အမြင် ကျွမ်းကျင်မှုများကို အသိအမှတ်ပြု ထည့်သွင်းစဉ်းစားသည့် အစီအစဉ်များ၊
- တောင်သူလယ်သမားများ၏ အခွင့်အရေးများနှင့် ရပိုင်ခွင့်များကို တောင်သူလယ်သမား များကိုယ်တိုင် အရေးဆို စီစဉ်နိုင်သည့် လုပ်ကိုင်နိုင်စွမ်း မြှင့်တင်ပေးခြင်း
- မြေယာနှင့် နယ်နိမိတ် (Territory) ရပိုင်ခွင့်
- ကောင်းမွန်သော လူနေမှုဘဝဖြင့် အသက်ရှင်နေထိုင်ခွင့်
- မျိုးစေ့၊ မျိုးဆံနှင့် စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်မှုဆိုင်ရာ ဒေသအသိပညာ၊ နည်းပညာဆိုင်ရာရပိုင်ခွင့် (ဒေသမျိုးစေ့၊ မျိုးဆံများကို လွတ်လပ်စွာ ထိန်းသိမ်းထား၊ သိုလှောင်၊ ဖလှယ်၊ ရောင်းချ နိုင်ခွင့်)
- စိုက်ပျိုးမွေးမြူ ထုတ်လုပ်မှုဆိုင်ရာ အရင်းအမြစ်များ ရပိုင်ခွင့်
- စိုက်ပျိုးမွေးမြူ ထုတ်လုပ်မှုဆိုင်ရာ နည်းပညာနှင့် သတင်းအချက်အလက် ရယူအသုံးပြု နိုင်ခွင့်
- လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ကုန်များ ရောင်းဝယ် ဖောက်ကား နိုင်ခွင့်နှင့် ဈေးနှုန်းသတ်မှတ်ခွင့်
- ဇီဝမျိုးကွဲများနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ဒေသခံလူထုမှလွတ်လပ်စွာ ထိန်းသိမ်းစီမံပိုင် ခွင့်
- လွတ်လပ်စွာ သင်းဖွဲ့နိုင်ခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုနိုင်ခွင့်
- တရားဥပဒေ၏ အကာအကွယ်နှင့် တရားခွင့်ကို ရယူအသုံးပြုခွင့် စသည်တို့ကို ပြည်နယ် နှင့် တိုင်းအသီးသီးရှိ ဒေသခံ တောင်သူလယ်သမား၊ အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ကျေးရွာအဆင့်၊ မြို့နယ်အဆင့် တွေ့ဆုံဆွေးနွေးဖော်ထုတ်ခွင့်။

(ခ) ပါဝင်ပတ်သက်မှု ဆန်းစစ်ခြင်းနှင့် မဟာမိတ်ဖွဲ့စည်း (Stakeholders analysis and alliance building)

မေတ္တာ အနေဖြင့်ထိရောက်အကျိုးရှိသည့် မူဝါဒတိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှု ပြုလုပ်နိုင်ရန် ပါတ်သက် ဆက်နွယ်သူများကို အောက်ပါနည်းလမ်းများအသုံးပြု၍စနစ်တကျဆန်းစစ်မှု ပြုလုပ်ရမည်။ ဆန်းစစ်မှုပြုလုပ်ရာတွင် အဆင့်(၃) ဆင့်ခွဲ၍ပြုလုပ်နိုင်သည်။ (ပြည်ထောင်စုအဆင့်၊ ပြည်နယ်နှင့် တိုင်းဒေသကြီး အဆင့်၊ မြို့နယ်နှင့် ကျေးရွာအဆင့်)။ မူဝါဒတိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှု ပြုလုပ်ရာတွင် မေတ္တာအနေဖြင့် ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်မှု မဟာမိတ်ဖွဲ့၍ လုပ်ဆောင်မှုဖြင့်သာလျှင် ပြောင်းလဲမှုကို လုပ်ဆောင်နိုင်မည်ဟု ယုံကြည်ပါသည်။ ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်မှုနှင့် စပ်လျဉ်း၍ မေတ္တာ၏ မိတ်ဖက် ဆက်ဆံခြင်း (Partnership Policy) မူဝါဒကို အခြေခံသည်။

အသေးစား တောင်သူလယ်သမားများနှင့် တံငါသည်များ၏ ရပိုင်ခွင့်များရရှိရေးအတွက် အဓိက ဖြည့်ဆည်း တာဝန်ခံပေးရမည့်သူများသည် သက်ဆိုင်ရာ အာဏာပိုင်များ၊ အုပ်ချုပ်သူများ၊ ဥပဒေ ပြုသူများ၊ တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်ရှိသူများဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ၎င်းတို့၏ဘဝကို တိုက်ရိုက်ထိခိုက်အောင် လုပ်ဆောင်နိုင်မည့် အသင်းအဖွဲ့၊ စီးပွားရေးကုမ္ပဏီနှင့် လူပုဂ္ဂိုလ်များကိုလည်း ဦးတည်၍ တိုက် တွန်း နှိုးဆော်မှုများပြုရမည်။ လာမည့်ကာလအတွင်း တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုလုပ်ငန်းစဉ်ကို လွတ်တောကိုယ်စားလှယ်နှင့် ပြည်နယ်နှင့်တိုင်းဒေသကြီးအဆင့်တွင် အလေးပေးလုပ်ဆောင်သွား မည်။

(ဂ) ထိခိုက်နိုင်ခြေ ဆန်းစစ်မှု နည်းလမ်းများ Advocacy Risk Analysis Tools

အဖွဲ့အစည်းအနေဖြင့် မူဝါဒတိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှု ပြုလုပ်ပါက ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့လာရမည့် အဟန့် အတားများ အန္တရာယ်များကို ကြိုတင်မှန်းဆ ဖော်ထုတ်နိုင်ရန် ထိခိုက်နိုင်ခြေဆန်းစစ်မှု နည်းလမ်း များကို အသုံးပြုရမည်။ ဤကဲ့သို့လုပ်ဆောင်ခြင်းအားဖြင့်

အဟန့်အတားများကို လျော့ချနိုင်မှုနှင့် အန္တရာယ်များကို လျော့ပါးသက်သာစေရန် ကြိုတင်ပြင်ဆင်မှုနှင့် အစီအမံများကို ပြုလုပ်နိုင်သည်။ ထိခိုက်နိုင်ခြေဆန်းစစ်မှုကို အဆင့် (၄) ဆင့်ဖြင့် ပြုလုပ်နိုင်သည်။

အဆင့်(၁) - အန္တရာယ်ဖြစ်စေနိုင်မည့် (သို့မဟုတ်) အဟန့်အတားများကို ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်ခြင်း (**Identify threats**)

အဆင့် (၂) -အန္တရာယ်အဆင့် သတ်မှတ်ခြင်း (**Estimate Risk**)

အဆင့် (၃) -အန္တရာယ်လျော့ချနိုင်ရန် စီမံခြင်း (**Manage Risk**)

အဆင့် (၄) - ဖြစ်စဉ်တစ်ခုလုံးအပေါ် ပုံမှန် ဆန်းစစ်သုံးသပ်မှုပြုခြင်း (**Regular review**)

အဆင့် (၁) အန္တရာယ်စေနိုင်မည့် (သို့မဟုတ်) အဟန့်အတားခြိမ်းခြောက်မှုများကို ဖော်ထုတ်ခြင်း

အန္တရာယ်ဖြစ်ပေါ်စေမည့် အလားအလာရှိ အချက်များကို သေချာစွာဖော်ထုတ်နိုင်ရန် အောက်ပါ နည်းလမ်းများကို အသုံးပြုနိုင်သည်။

- အလားအလာရှိသော အန္တရာယ်စာရင်း ပြုစုထားရှိ၍ ဆန်းစစ်ခြင်း (**check list**)
- မူဝါဒတိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှုလုပ်ငန်းအစီအစဉ်အဆင့်ဆင့်တွင် အားနည်းချက်၊ ယိုပေါက်များ ဆန်းစစ်ခြင်း၊ (ဥပမာ - ဆက်ဆံရေး၊ စနစ်၊ ဖွဲ့စည်းပုံ စသည်တို့ကို ချဉ်းကပ်ရာ၌ အားနည်း နိုင်မှု)
- အကြံဉာဏ်ပေးနိုင်မည့်သူများ၏ သဘောထားမှတ်ချက်ရယူခြင်း၊ အခြားသော အမြင် ရှုထောင့်များကို အခြေခံပြီး ဖြစ်နိုင်ချေအန္တရာယ်ကို ဖော်ထုတ်ခြင်း

အလားအလာရှိသော အန္တရာယ်များ (**Potential Types of Threats**) ဟုဆိုရာတွင်

- ဂုဏ်သတင်း ထိပါးနိုင်မှု (**Reputational risk**) - မမှန်ကန်သော သတင်းအချက်အလက်၊ အခြေခံမူပေါ်မရပ်တည်မှု၊
- လူပုဂ္ဂိုလ်ဝန်ထမ်း - ဖျားနာမှု၊ ထိခိုက်ခံရမှု၊ တရားစွဲခံရမှု၊ မတရားပြုကျင့်ခံရမှု၊ ခြိမ်း ခြောက်ခံရမှု၊ အသက်အန္တရာယ်
- ပိုင်ဆိုင်မှု - ပိုင်ဆိုင်မှုများချိတ်ပိတ်ခံရမှု၊ စာရွက်စာတမ်းများ ရှာဖွေစစ်ဆေးခံရနိုင်မှု၊ အရေး ကြီး သတင်းအချက်အလက် စာရွက်စာတမ်းများ ခိုးယူခံရနိုင်မှု
- နိုင်ငံရေး - အုပ်ချုပ်သူ အပြောင်းအလဲ၊ တာဝန်ရှိသူ အပြောင်းအလဲ၊ အစိုးရမူဝါဒ၊ နိုင်ငံ တကာ ဖိအား
- လုပ်ငန်းအကောင်အထည်ဖော်မှု - လုပ်ငန်းအစီအစဉ်နှောင့်နှေးခံရမှု၊ ဘဏ္ဍာငွေကြေး ရယူနိုင်မှု အဟန့်အတား၊ တရားမဝင်မှု
- **Procedural** - တာဝန်ချို့တဲ့မှု၊ **poor governance**
- ဘဏ္ဍာရေး - ငွေကြေးအလွဲသုံးစားမှု၊ လာဘ်ထိုးမှု
- **Technical** - နည်းပညာ ချို့ယွင်းမှု
- သဘာဝ ဘေးဒဏ် (**Natural**) - သဘာဝဘေးဒဏ်၊ ရောဂါ

အဆင့် (၂) အန္တရာယ်အဆင့် သတ်မှတ်ခြင်း

အန္တရာယ်အဆင့် သတ်မှတ်မှုကို အခြေခံမှု (၂) ရပ်ပေါ် အခြေခံ၍ သတ်မှတ်နိုင်သည်။

- ဖြစ်နိုင်ချေအလားအလာ (**Livelihood and probability**)
- ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သော အကျိုးဆက်/အကျိုးသက်ရောက်မှု (**lively impact of the risk**)

ဤအခြေခံမှု (၂) ချက်ကို (**low, medium, high**) အနိမ့်၊ အလယ်အလတ်၊ အမြင့်ဟူသော အခြေအနေ သုံးခုကိုအသုံးပြု၍အမှတ်ပေးနိုင်ပြီးသတ်မှတ်ဆုံးဖြတ်နိုင်သည်။

ဖော်ထုတ်ထားသော အန္တရာယ် ဖြစ်နိုင်ချေအလားအာ အကျိုးဆက်/ အကျိုးသက်ရောက်မှု

အဆင့် (၃) အန္တရာယ်လျော့ပါးသက်သာအောင် စီမံမှု (Manage Risk)

အန္တရာယ်လျော့ပါးသက်သာမှုရှိအောင် စီမံမှုသည် အဖွဲ့အစည်းအတွက် အရေးကြီးသည်။ အန္တရာယ်ရှိလာမည်ကို သိလျက်နှင့် မျက်ကွယ်ပြုမူသည် ကြီးမားသောဆုံးရှုံးမှုကို ဖြစ်ပေါ်စေနိုင် သည်။ သတိပြုရမည့်အချက်များ - အန္တရာယ် မည်သို့မျှ လျော့ပါးသက်သာအောင် ပြုလုပ်၍ မရနိုင် သော အခြေအနေအချို့ရှိသည်ကို သတိပြုသင့်သည်။ အန္တရာယ်လျော့ပါးသက်သာစေရန် အောက်ပါနည်းလမ်းများကိုအသုံးပြုနိုင်သည်။

- လက်ရှိအရင်းအမြစ်များကို အသုံးပြု၍ အကောင်းဆုံးပြင်ဆင်ခြင်း - နည်းပညာများ၊ စနစ် များပိုမိုကောင်းမွန်အောင် ပြုလုပ်ခြင်း၊ တာဝန်ယူမှု တာဝန်ခံမှုအားကောင်းအောင်ပြုလုပ် ခြင်း၊ အဖွဲ့အစည်းအတွင်း စီမံခန့်ခွဲမှု (internal control) အားကောင်းအောင်ပြု လုပ်ခြင်း။
- အရေးပေါ်အစီအစဉ်များ (Contingency planning) ကြိုတင်ချမှတ်ထားရှိခြင်း - အန္တရာယ်ရှိသော လုပ်ငန်းများလုပ်ဆောင်ရာတွင် ကျရောက်လာနိုင်မည့်အန္တရာယ်များနှင့်
- ဆက်စပ်၍ အရေးပေါ်အစီအမံများ ကြိုတင်ချမှတ်ကာ လုပ်ဆောင်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဤကဲ့သို့ အရေးပေါ် အစီအစဉ်များ ကြိုတင်ချမှတ်ထားရှိမှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော ကိစ္စရပ်များကို လက်ငင်း ချက်ချင်းတုံ့ပြန်ဆောင်ရွက်နိုင်မည် ဖြစ်သည်။
- အခြားလိုအပ်သော စွမ်းရည်နှင့် အရင်းအမြစ်အသစ်များအပေါ် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း (Investing in new resources) အန္တရာယ်လျော့ပါးသက်သာမှုရှိအောင် အခြားအရင်း အမြစ်အသစ်များကို ထည့်ဝင်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် နည်းပညာအသစ်များ အသုံးပြုနိုင်အောင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုပြုခြင်းအားဖြင့် လုပ်ဆောင်နိုင်သည်။

Risk Mitigation Chart

အလားအလာရှိသော အန္တရာယ် လျော့ပါးသက်သာအောင်လျော့ချနိုင်မည့်နည်းလမ်းများလုပ်ဆောင်ချက်များ
အဓိက တာဝန်ယူမည့် သူ

အဆင့် (၄) ပုံမှန်ဆန်းစစ်လေ့လာမှု ပြုလုပ်ခြင်း(Regular Review)

ဖြစ်စဉ်တစ်ခုလုံးအား ပုံမှန်ဆန်းစစ်လေ့လာမှုပြုရန် အရေးကြီးသည်။ အချိန်ကာလ အခြေအနေ ပြောင်းလဲလာသည်နှင့်အမျှ အချိန်နှင့်တပြေးညီ ဖြစ်လာနိုင်ချေရှိသော အန္တရာယ်များကိုလည်း ပုံမှန်ဆန်းစစ်ဖော်ထုတ်နိုင်ရန် လိုအပ်သည်။ ဤသို့ ပြုလုပ်နိုင်ရန် အချိန်ယူဆွေးနွေးမှုနှင့် လုံ လောက်သော ရံပုံငွေထားရှိမှုတို့ အရေးကြီးသည်။ လိုအပ်ချက်နှင့် လိုက်လျောညီထွေသော အစီအစဉ် ပြောင်းလဲလုပ်ဆောင်နိုင်မှုနှင့် လိုအပ်လာလျှင် သတိပေးနိုးဆော်နိုင်ရမည်။